२०६८
गोमा देवी तिम्सिना
झापा जिल्ला शनिश्चरे गा.वि.स.का मेचे जातिको सामाजिक संस्कारहरू सम्बन्धी एक अध्ययन

झापा जिल्ला शनिश्चरे गा.वि.स.का मेचे जातिको सामाजिक संस्कारहरू सम्बन्धी एक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकायअन्तर्गत
मानवशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको
आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि
तयार पारिएको

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

गोमा देवी तिम्सिना
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस - पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पारिएको **झापा जिल्ला शनिश्चरे गा.वि.स.का मेचे जातिको सामाजिक संस्कारहरू सम्बन्धी एक अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा गोमादेवी तिम्सिनाले तयार गर्नु भएको हो । निकै मिहिनेतपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र यस शोधपत्रलाई मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

डा. केशव कुमार श्रेष्ठ
शोध निर्देशक
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि.,कीर्तिपुर

मितिः २०६८।३।१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत मानवशास्त्र विषयको स्नताकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार पारिएका **झापा जिल्ला शनिश्चरे गा.वि.स.का मेचे जातिको सामाजिक संस्कारहरू सम्बन्धी एक अध्ययन** विषयक यो शोधपत्र उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

सही

डा. केशव कुमार श्रेष्ठ ....
शोध निर्देशक

जीवन मणि पौडेल ....
वाह्य परीक्षक

प्रा.डा. ओम गुरुङ
विभागीय प्रमुख ....

मिति : २०६८/३ /१

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अर्न्तगत मानवशास्त्र स्नातकोत्तर तहको द्धितिय वर्षको अध्ययन गर्दा अनिवार्य रुपमा लेख्नु पर्ने शोधपत्र हो । यस शोधपत्रमा नेपालमा रहेका विभिन्न जातजातिहरु मध्ये मेचेजातिका सामाजिक संस्कारहरुको बारेमा अध्ययन अनुसन्धान गरी शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विभिन्न संघ संस्था तथा व्यक्तिहरुले समेत प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष सहयोग पुर्‍याउनु भएकोले उहाँहरु प्रति म हृदयदेखि आभार प्रकट गर्दछु ।

नेपालमा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजातिहरु मध्ये मेचे जातिको सामाजिक संस्कारहरुको बारेमा अध्ययन गर्ने ढृढ संकल्पलाई श्रद्धेय गूरुहरुको निर्देशन र प्रोत्साहनद्धारा पूरा गरी स्नातकोत्तर तहको अन्तिम चरणमा आइपुग्दा मलाई अत्यन्त हर्षित र गर्वको महसुस भइरहेको छ । यो शोधकार्य पूरा गर्ने क्रममा कमि कमजोरीहरु अवश्य नै रहेका होलान् । तैपनि त्रुटि नहोस भन्ने उद्देश्यले यस शोधकार्यमा आफ्नो बृद्धिले भ्याएजति मेहेनत र प्रयास गरेकी छु । शोधपत्रको शिर्षक अनुसार वास्तविक र यथार्थरुपमा तयार पार्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य र व्यस्त समय दिनुहुने त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रिय विभागका आदरणीय सुपरिवेक्षक सह. प्राध्यापक डा. केशव कुमार श्रेष्ठप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै यसै विभागका प्रमुख प्राध्यापक डा. ओम गुरुङ प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्र लेखनको समाप्तिसम्म पुर्‍याउन विभिन्न लेखन सामग्री संकलन गर्न सक्रिय सहयोग पुर्‍याइदिने मेरा साथीहरु सुरेन, नारायण, गोकुल, राजु, हेमा र बुबा मुक्तिनाथ तिम्सिनाप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु र शोधकार्यमा प्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने शनिश्चरे गा.वि.स. वडा नं. ८ का सनतलाल मेचे, भूमीलाल मेचे एवं मेचेसमाज शिवियारी आफातका पूर्व अध्यक्षहरु पागलसिंह मेचे र चन्दन मेचेलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस लेखन कार्यका लागि कम्प्यूटर कार्यमा सहयोग गरिदिनु हुने एकेडेमिक कम्प्यूटर सेन्टरलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

गोमादेवी तिम्सिना
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६८

विषय-सूची

	शीर्षक		पृष्ठ संख्या
अध्याय - १	**परिचय**		**१-६**
	१.१	अध्ययनको सामान्य पृष्ठभूमि	१
	१.२	अध्ययन समस्याको कथन	३
	१.३	अध्ययनको उद्देश्य	४
	१.४	अध्ययनको महत्व एवं सान्दर्भिकता	५
	१.५	अध्ययनको संगठन	५
अध्याय - २	**सन्दर्भ साहित्यको पूनरावलोकन**		**७-१०**
अध्याय - ३	**अनुसन्धान पद्धति**		**११-१४**
	३.१	अध्ययन क्षेत्रको छनौटको औचित्य	११
	३.२	अनुसन्धान ढाँचा	११
	३.३	नमूना छनौट विधि	११
	३.४	तथ्यांक सङ्कलन विधि	१२
	३.४.१	अनुसूची विधि	१२
	३.४.२	अन्तर्वार्ता विधि	१३
	३.४.३	सहायक/द्वितीय तथ्यांक सङ्कलन विधि	१३
	३.५	तथ्यांकको विश्लेषण तथा प्रस्तुतीकरण	१३
	३.६	अध्ययन सीमा	१४
अध्याय - ४	**अध्ययन क्षेत्रको परिचय**		**१५-२१**
	४.१	झापा जिल्ला एक परिचय	१५
	४.१.१	सिमाना	१५
	४.१.२	हावा पानीको स्थिति	१६
	४.१.३	विभिन्न जातजातिको स्थिति	१६
	४.२	शनिश्चरे गा.वि.स. परिचय	१७
	४.२.१	शिक्षा	१९
	४.२.२	स्वास्थ्य	२०
	४.२.३	विकास कार्यक्रम	२१
	४.२.४	पर्यटक	२१
अध्याय - ५	**सामाजिक सांस्कृतिक तथा आर्थिक अवस्था**		**२२-४३**

	५.१	परिचय	२२
	५.२	मेचे जातिको उत्पत्ति	२२
	५.२.१	मेचे जातिको थर, उपथर	२७
	५.२.२	मेचे जातिको अन्य जातिसँगको सम्बन्ध	२८
	५.३	जनसंख्या	२९
	५.४	पारिवारिक संरचना	३०
	५.४.१	सदस्य संख्याको आधारमा पारिवारिक संरचना	३१
	५.५	स्वभाव र प्रकृति	३२
	५.६	शारीरिक वनावट	३२
	५.७	घरको वनावट	३२
	५.८	भाषा	३३
	५.९	पेशा	३४
	५.१०	धर्म	३५
	५.११	भेषभूषा	३६
	५.१२	खानपान	३६
	५.१३	चाडपर्वहरू	३७
	५.१३.१	वैशागु बच्छर	३७
	५.१३.२	सिरुवा	३८
	५.१३.३	दशैं	३८
	५.१३.४	छोर्खेला र तिहार	३८
	५.१३.५	एकादशी	३९
	५.१३.६	फगुवा	३९
	५.१४	प्रमुख पूजाहरू	४०
	५.१४.१	कूलपूजा (बाठौ पूजा)	४०
	५.१४.२	आमति (भूमि) पूजा	४०
	५.१४.३	संसारी ग्राम पूजा	४१
	५.१५	आर्थिक अवस्था	४१
	५.१६	महिलाको अवस्था	४२
	५.१७	राजनीतिक स्थिति	४३
अध्याय – ६	**मेचे जातिको सामाजिक संस्कारहरूको स्थिति**		**४४–५९**
	६.१	जन्म (जलम)	४४
	६.२	न्वारान	४५
	६.३	पास्नी (भात खुवाई)	४६
	६.४	विवाह पद्धति	४७
	६.४.१	मागी विवाह (सङ्नानैलाई नाइनी हावा)	४९

	६.४.२	घिस्याइ विवाह (हिन्जौहमनाइनै हावा)	५२
	६.४.३	घरज्वाइँ राख्ने विवाह (गावईथाइन हावा)	५३
	६.४.४	बहु विवाह (बियारैदिसोनाइन हावा)	५४
	६.४.५	पुनः विवाह (रान्डा-रान्डी हावा)	५४
	६.४.६	प्रेम/भागी विवाह (दङखातनाइनी हावा)	५४
	६.५	मृत्यु संस्कार (थैव)	५६
	६.५.१	शव गाडिने प्रक्रिया	५७
	६.५.२	जलाउने प्रथा	५८
	६.५.३	काज क्रिया	५८
अध्याय – ७	**मेचे जातिको सामाजिक संस्कारमा अपनाइने पद्धतिमा आएको परिवर्तन**		**६०–६५**
	७.१	जन्म संस्कार	६०
	७.२	न्वारान	६१
	७.३	पास्नी	६१
	७.४	विवाह	६२
	७.५	विवाहसँग सम्बन्धित अन्य पक्षमा आएको परिवर्तन	६३
	७.६	मृत्यु	६४
अध्याय – ८	**सारांश र उपसंहार**		**६६–७१**
	८.१	सारांश	६६
	८.२	उपसंहार	७०
	सन्दर्भ सामग्री सूची		
	प्रश्नावली		